

Småbarns sexualitet

- en handbok för föräldrar, vårdnadshavare
och personal inom småbarnspedagogik

Nina Lindström

Inledning

Till föräldrars, vårdnadshavares och personal inom småbarnspedagogikens uppgift hör att stöda barns tillväxt och utveckling mot en sund riktning och i det har sexualfostran en viktig del.

Sexualfostran innebär att man pratar om kroppens uppbyggnad och funktioner. Men det handlar inte om att ha ett enda stort samtal med barnet strax innan puberteten, utan om en pågående dialog som är en naturlig del av vardagen redan från att barnet är litet.

Den här handboken är tänkt att fungera som stöd för vuxna som vill, men upplever att det är svårt att prata om sexualitet, känslor och integritet med barn i åldern 0-6 år.

Med åldersanpassad information får barnet lära sig att känna sin egen kropp, lyssna till sina känslor samt respektera andras kroppar och känslor. En sexualfostran som är anpassad efter barnets personlighet och ålder utsätter inte barnet för fakta eller erfarenheter som det inte är moget för.

I handboken får den vuxna information om vad barns sexualitet innebär och den innehåller också tips och övningar som man kan använda sig av tillsammans med barnen då man pratar om detta.

Med större kunskap om vad småbarns normala sexualitet innebär och hur man ska förhålla sig till den kan man stöda barn till att utveckla ett tryggt förhållningssätt till sig själv och sin sexualitet.

 Allmänt 0-2 åringar 2-4 åringar 4-6 åringar
om barns sexualitet

Vad innebär barns sexualitet?

Människans sexuella utveckling börjar redan i den tidiga barndomen, men den sexuella utvecklingen för småbarn är olik ungas och vuxnas.

För småbarn handlar det om att upptäcka och forma sin kroppsbild genom att undersöka sin kropp och lära sig namnet och funktionerna på de olika kroppsdelarna. Det handlar också om känslor, relationer och gränser.

Sexualitet är en stor del av människans personlighet och den är kopplad till en god självkänsla, förmåga att skapa bra relationer och känslan av att vara accepterad av andra.

Barn är nyfikna på varifrån de kommer, hur bebisar blir till och på de fysiska skillnaderna mellan könen och på de här funderingarna behöver de få svar.

0- 2 ÅRINGAR

Barnet

- upptäcker den egna kroppen genom att undersöka och leka
- har rätt till skydd och att få visa och säga till när det inte är okej med t.ex. beröring

Den vuxna

- berättar att alla kroppsdelar har bra namn
- lär ut att alla ställen på kroppen inte i alla situationer är lämpliga att röra vid
- pratar om gränser; det är tillåtet att röra sig själv men det är inte alltid okej att röra vid andra
- stöder barnet genom att ge närhet trygghet

2-4 ÅRINGAR

Barnet

- börjar visa större uppmärksamhet för andras kroppar
- intresserar sig för de fysiska skillnaderna mellan könen
- rör vid sig själv för att uppleva njutning

Den vuxna

- kan ge enkla och konkreta svar på barns frågor och funderingar
- lär barnet om självbestämmanderätt och integritet, vad som är privat och om respekt för egna och andras gränser
- kan med ett positivt eller neutralt förhållningssätt bekräfta att det kan kännas skönt och pirrigt att röra vid sig själv, men att det också är någonting som man gör när andra inte ser på

4-6 ÅRINGAR

Barnet

- får en ökad förståelse för den egna kroppen, vet hur bra och dålig beröring känns
- uppfattar sociala koder, hur man ska vara i olika situationer och visa närhet
- det blir allt viktigare med kompisrelationer och att få vara ifred från vuxna och eventuella syskon

Den vuxna

- bekräftar för barnet att man får och ska säga ifrån om någonting känns obehagligt
- kan tillsammans med barnet fundera på vem som är en trygg vuxen som man kan vända sig till

Att prata om sexualitet med barn

Många vuxna känner sig osäkra och vet inte om eller hur man ska prata om sexualitet med barn. Det här kan resultera i att man försöker undvika samtalen och först tar dem då barnen själva börjar ställa frågor kring ämnet.

Barn snappar upp mer från sin omgivning än vad många inser och att de sedan inte alltid vågar eller ens kan sätta ord på det de funderar på, kan leda till att de får en förvrängd bild av vad sexualitet innebär.

Att prata om sexualitet borde vara lika självklart som att prata om till exempel trafikregler med barnen, då väntar man inte heller på att barnen ska börja ställa frågor innan man gradvis och åldersanpassat tar upp det för att färdigheterna ska utvecklas.

Om man upplever samtalsämnet som jobbigt kan det vara bra att erkänna det för barnet. Att svara undvikande, försöka kringgå eller helt låta bli är en sexualfostran som kan skapa förvirring för barnet och ge signaler om att sexualitet är någonting skrämmande eller någonting att skämmas för.

Som vuxen kan man tänka på att använda sig av ett språk som är positivt och accepterande. På samma sätt som man pratar om andra kroppsdelar ska man också prata om snoppen och snippan. Genom att använda de rätta benämningarna för alla kroppsdelar och beskriva kroppens funktioner på ett positivt sätt kan man stärka både barnets självkänsla och upplevelse av den egna kroppen.

Fundera över vilka tankar och känslor barns sexualitet väcker hos dig. Kan dina åsikter och värderingar begränsa barnets möjlighet till att få vara sig själv?

Hur blev du själv bemött när du var barn?

Att prata om människans fortplantning med barn

För att inte skapa missförstånd eller oro är det bäst för barnet om de vuxna berättar om människans fortplantning på ett enkelt, konkret och korrekt sätt. Det gäller att vara inkännande och lyhörd för att kunna lista ut vad barnet egentligen vill veta och svara på just det.

Man ska inte avfärda samtalen genom att säga att barnet är för litet för att veta någonting om saken eller försöka kringgå dem med myter om till exempel storken.

Boktips

Vems bebis?

av Stina Wirsén

för barn i

åldern 0-3 år

Till ett litet barn kan det räcka med att man säger att bebisen kommer från mammans mage.

När barnet senare börjar fundera på hur bebisen kom dit är en enkel och konkret förklaring, som också kan användas när man pratar om olika sätt att få barn på, att berätta att det behövs två ingredienser; ägg som finns i kvinnans kropp och spermier eller frön som finns i mannens kropp. När ingredienserna blandas bildas det ett befruktat ägg som sedan ska ligga i en livmoder och växa till en bebis.

Att ha en öppen inställning till olika sätt att få barn och bilda familj på är viktigt och med den här förklaringen kan man ge alla alternativ samma status.

Boktips

Professor Astrokatts
resa genom kroppen
av Dominic Walliman
& Ben Newman

för barn i åldern 5 år och
uppåt

Integritet och säkerhetskunskap

Självförtroendet, självkänslan och integriteten utvecklas tidigt hos barn och då de får lära sig att lyssna på sin egen kropps signaler och ges utrymme till att också uttrycka dem har det en positiv inverkan på de här egenskaperna.

Som vuxen kan man stöda genom att lära barn om kroppslig integritet och vad som är privat. Ett bra exempel visar man då man respekterar barnets gränser. Ett nej till en kram är ett nej och vill inte barnet sitta i någons famn så ska det accepteras.

Att barn lär sig att de har makten över sin kropp påverkar hur de börjar tänka kring sin säkerhet.

Säkerhetskunskap innebär att barnet lär sig och får träna på att säga ja till sådant det vill göra och nej till sådant som inte känns bra, att man får avlägsna sig från en situation som känns obehaglig och att man berättar om någonting har hänt till en trygg person.

Det är inte bara med tanke på att det kan finnas vuxna som kan vilja barnet illa som det är viktigt med säkerhetskunskap. Också jämnåriga vänner kan i sin nyfikenhet gå över gränser och att barnet då vet att det alltid har rätt att säga nej, gå bort och berätta om saken trots att någon kanske sagt att man inte får, är viktigt.

Boktips

Bara den som vill
av Anna- Carin Magnusson

om samtycke och
integritet

för barn i åldern 3-6

Fundera tillsammans med barnet på
hur en bra hemlighet känns.

Och hur känns en dålig?

En bra hemlighet ska inte göra en
ledsen eller orolig.

Vem kan man prata med om någonting
känns obehagligt?

Hur känns någonting? Vad känns skönt?
Är det skönt om någon kliar en på ryggen?
Känns det bra att sitta i någons famn?
Vad känns inte bra? Hur kan man visa att man
inte vill bli kramad?

Genom att låta barnet tala om hur
det känns, var det känns bra och
vad som inte känns skönt
lär sig barnet att berätta vad det vill
och inte vill och att bestämma
över sin egen kropp

Sammanfattning

Som förälder eller vårdnadshavare har man de främsta möjligheterna till att beakta sitt barns individuella behov och utveckling. Man är också den som barnet får sina värderingar ifrån och lär sig om trygghet och kärlek av.

Föräldrar och vårdnadshavare har det grundläggande ansvaret för sina barns fostran men småbarnspedagogiken stöder och kompletterar detta.

En god sexualfostran lär barnet att respektera sig själv och sina egna och andras gränser. Barnet får också tillgång till ett språk som innebär att det kan berätta om sådant de funderar på istället för att bli tysta och försvarslösa.

En bra sexualfostran stärker barnets självförtroende och ökar deras tillit till sin omgivning.

Källor

Balter, A-S, van Rhijn, T. M. & Davies, A. W.J, 2016, The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of early childhood educators' perception, Canadian Journal of Human Sexuality, Nr.1, Vol. 25 s.30-40

Christensen, C., Wright, R. & Dunn, J., 2017, 'It's awkward stuff': conversations about sexuality with young children, Child & Family Social Work, Nr.22, s. 711-720

Davis, C. & Robinson, K, 2010, Hatching Babies and Stork Deliveries: risk and regulation in the construction of children's sexual knowledge, Contemporary Issues in Early Childhood, Nr. 3, Vol. 11 s. 249-262

Ey, L-A., McInnes, E. & Rigney L.I., 2017, Educators' understanding of young children's typical and problematic sexual behaviour and their training in this area. Sex Education, Nr.6, Vol. 17, s. 682-696

Güder, S. Y. & Alabay, E. 2018, Children's Questions and Answers of Parents: Sexual Education Dilemma. International Journal of Progressive Education, Nr. 6, vol. 14, s. 138- 151

Ingman-Friberg, S., & Cacciatore, R., 2016, Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä., Väestöliiton Familia Oy, Helsingfors

Korteniemi- Poikela, E. & Cacciatore R., 2015, Sexualiteten steg för steg, Utbildningsstyrelsen, Helsingfors.

Stone, N., Ingham, R. & Gibbins, K., 2013, 'Where do babies come from?' Barriers to early sexuality communication between parents and young children, Sex Education, Nr. 2, vol.13 s.228-240

Stone, N., Ingham, R., McGinn, L. & Bengry- Howell, A. 2016, Talking relationships, babies and bodies with young children: the experiences of parents in England. Sex Education, Nr 5, vol. 17, s. 588-603

THL, Seksuaalikasvatus. Tillgänglig: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus

Utbildningsstyrelsen, 2019, Grunderna för planen för småbarnspedagogik. Tillgänglig: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_planen_for_smabarnspedagogik_2018.pdf

WHO. Maailman terveysjärjestön, Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Tillgänglig: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Handboken är ett examensarbete och texten i den baserar sig på rapporten Småbarns sexualitet- en handbok för föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik som beställts av Barnavårdsföreningen i Finland r.f.

Nina Lindström

